

8. Четвериков С., протоиерей. Правда христианства. Переиздание Спасо-Преображенского Мгарского монастыря Полтавская епархия / Протоиерей Сергей Четвериков. – Б. р. – 420 с.

9. Яцимирский А. И. Возрождение византийско-болгарского религиозного мистицизма и славянской аскетической литературы в XVIII веке. – Харьков, 1905.

References

1. Damaskin (Hristensen), ieromonah. Ne ot mira sego. Zhizn' i uchenie ieromonaha Serafima (Rouza) Platinskogo. – M.: Russkij Palomnik, 1995. – 1014 s.

2. Zhitie i pisanija moldavskogo starca Paisija Velschkovskogo. Izd. 3–e. – M., 1892. – 278 s.

3. Iarion Mitropolit. Starec Paisij Velschkovskij. Jogo zhyttja, pratja ta nauka // Mitropolit Iarion (Ivan Ogienko). Zhyttepysy velykyh ukrainciv. – K.: Lybsd', 1999. – S.126–239.

4. Kryny Selnye ili Tsveny PrekrasnyeKriny, sobrannye vkrattse ot Bozhestvennogo Pisanija. O zapovedjah Bjzhiih i o svjatyh dobrodeteljah Arhimandrita Paisija Velschkovskogo. Izdanie Russkago Sbjato–Il'inskogo skita na Afone. – B. r. – 77 s.

5. Ob umnoj ili vnutrennej molstve. Sochinenjsja Blazhennago Startsa Shimanaha i Arhimandrita Paisija Velschkovskogo. – M., 1902. – 48 s.

6. Okara A. M. Paisij Velschkovskij taGrigorij Skovoroda v kul'turnomu otocenni XVIII stolitja // Naukovyj Visnyk Ukrain's'kogo Istorychnogo Klubu. – M., 2001. – T.5. – S.218–225.

7. Radchenko K. Religioznoe i literaturnoe dvizhenie v Bolgarii v epohu pered turetskim zavoevaniem / K. Radchenko. – K., 1898. – 344 s.

8. Chetverikov S., protoierej. Pravda hristianstva. Pereizdanie Spaso–Preobrazhenskago Mgarskogo manastyrya Poltavskaja eparhija / Protoierej Sergej Chetverikov. – B. r. – 420 s.

9. Jacimirs'kij A. I. Vozrozhdenie vizantijsko–bolgarskogo religioznogo misticizma i slovjanskoj asketicheskoj literatury v XVIII veke. – Har'kov, 1905.

Pihosh M. A., senior lecturer of the Department of Philosophy and Culture, Lviv University of Trade and Economics (Ukraine, Lviv), myxajlo.p@i.ua

Paisius Velichkovsky and patristic anthropology of Eastern patristic

An influence of the teachings of the church fathers on the work of Paisius Velichkovsky is analyzed. It is established that his philosophical and religious views and worldview were formed due to the deep study of works of eastern patristics. Attention is focused on covering the important aspects of ethical and anthropological doctrine of Velichkovsky from the perspective of patristic tradition. On this basis, it is shown that the nature and destiny of man, its role and place in life, is spiritual and moral improvement. Lifestyle, individual traits and moral-ascetic views of Paisius Velichkovsky are of great importance in our time for the spiritual enrichment of man and become a model for inheritance. Man, in full unity, with all heart and with all his soul, must obey the commandments of God, and must not spend the given time by God for the conduct of good and useful deeds ineffectual and in negligence. We emphasize that anthropological issues of the essence and purpose of man, his role and place in the world, spiritual self-improvement and salvation are the main problem of creativity of Paisius Velichkovsky and church fathers.

Keywords: Paisius Velichkovsky, patristic anthropology, eastern patristic, spirituality, spiritual improvement, asceticism.

УДК 17.026+316.75:177

Левкулич В. В.,
кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії,
Ужгородський національний університет
(Україна, Ужгород), lepan@ukr.net

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА ЦІННІСТЬ

Респектабельний статус, яким справедливості володіє практично в кожному суспільстві, означає її універсальну соціокультурну цінність, значущість. Зазалом це – унікальний феномен; навіть попри те, що різним соціокультурним ареалам притаманні окремі змістовні, ієрархічні та стилістичні відмінності картини світу, побудованої на принципах справедливості.

Цінності утворюють у свідомості суб'єкта активну систему, всередині якої, об'єднуючись в групи, структуризуються в певну ієрархію. Система

цінностей регулює поведінку людини. Цінності органічно включені в світоглядну структуру особистості й відіграють важливу роль в забезпеченні відповідності між індивідуальним досвідом і універсальними загальнолюдськими, культурного досвіду.

Інтерсуб'єктивна природа цінностей зумовлена суб'єкт-суб'єктивними відносинами, які слугують основою для формування ціннісних орієнтирів. З цими орієнтирами суб'єкт пізнання співвідносить свої уявлення про навколишній світ. Особливості пізнання й основні чинники еволюції цінностей полягають у співвіднесенні суб'єктом власних ціннісних пріоритетів з інтерсуб'єктивним буттям цінностей.

Ключові слова: справедливості, соціокультурна цінність, концептуальний підхід, причинно-наслідковий зв'язки, принцип розвитку, регулятивна функція.

Істотне регулятивно-регламентне значення фактора справедливості для всіх часів і народів зумовлене насамперед і в основному транчасовою соціокультурною цінністю справедливості, яка визначає значущість, атрибутивність і навіть імперативність щонайменше латентних уявлень про справедливості практично для всіх соціумів, незалежно від істотності відмінностей між ними за багатьма іншими критеріями.

Актуальність ціннісної проблематики для суспільної сфери безперечна. Ця особливості відносить цінності до тих вічних питань, які не мають раз і назавжди даних чи заданих відповідей, а потребують перманентної (транчасової) і водночас конкретно-історичної концептуальної корекції. Ця потреба додатково актуалізується і загострюється в часи докорінних системних змін суспільно-політичного життя. Оскільки сучасна Україна цілком потрапляє під таке визначення, то зайве вести мову про доцільність і актуальність розгляду детермінативного впливу цінностей на політичне і загалом суспільне середовище українського соціуму зразка початку ХХІ століття – такий вплив безперечний і значною мірою визначальний.

У ХХ столітті аксіологія загалом і сфери справедливості зокрема розвивалася переважно в межах концептуальних напрямків феноменології та значною мірою зумовленого нею неопозитивізму. До феноменології тяжіли найвизначніші фундатори низки течій аксіології – Н. Гартман, М. Гессен, Дж. Мур, М. Шелер, а також неопозитивісти А. Дж. Айер, Р. Карнап, Б. Рассел, С. Тулмін. У 60–ті роки ХХ століття світ побачили статті й книги С. Анісімова, В. Блюмкіна, О. Дробницького, А. Здравомислова, В. Тугарінова та інших авторів, в яких справедливості розглядалася крізь призму аксіології. У радянській літературі 60–70-х років активно обговорювалися проблеми ціннісної свідомості, її специфіки та взаємодії з науковим пізнанням (йдеться насамперед про праці С. Аваліані, Л. Архангельського, О. Бакурадзе, А. Гусейнова, О. Дробницького, А. Івіна, М. Кагана, П. Копніна, Е. Мамчура, О. Огурцова, З. Сокулера, В. Стюпіна). З-поміж західних мислителів до феноменології справедливості в контексті смислових полів, окреслених поняттями понять «ціннісне ставлення», «цінність» та «оцінка», зверталися А. Мейнонг, Фр. Брентано, Г. Мюстерберг та інші дослідники.

Феномен цінностей у контексті справедливості є надзвичайно багатозначним. Тут зосереджуються нашарування тлумачень різних історичних періодів, визначення справедливості дослідниками в галузі філософії, соціології, психології та інших дисциплін, а також популістична фразеологія публічних діячів. Все це настільки заплує сприйняття ціннісного аспекту, що той виявився фактично вилученим з обігу в якості засобу практичної реалізації буття людини. Це доволі

прикро і навіть дещо небезпечно з точки зору наслідків, адже саме для практики цінність має надзвичайно важливе значення, бо є потужним механізмом захисту від багатьох небезпек найрізноманітнішого профілю [5, с. 315–316].

Якщо спробувати виявити всю багатоманітність уявлень про цінності, всі перипетії і метаморфози генезису ціннісної проблематики від Аристотеля на Заході й до Конфуція на Сході, то цій меті доведеться присвятити величезний фоліант. Якщо ж абстрагуватися від мінливих деталей і вийти на рівень спадкоємності фундаментальних постулатів, то матимемо такий тезаурус: по–перше, цінність є властивістю чогось цінного; по–друге, в якості орієнтира цінність за словесним параметром наближається до ідеалу; по–третє, цінність означає конкретну значущість – корисність, міру користі для індивіда.

Цінність – це значущість чогось для людини. Вона визначається світоглядом. Домінантне значення в системі цінностей має ідеал – та ідея, зміст якої відображає найбільш істотне, значуще для людини. Цінності є поєднанням моральних та інтелектуальних принципів, що реалізують смисл життя, трансформацію життєвого смислу в конкретні дії [1, с. 420–421].

Ціль – це механізм переведення смислу зі статичного стану в динамічний засобом цінностей (ціннісних пріоритетів і регулятивів). Вона належить до найскладніших суспільних феноменів: саме цілі втілюють досягнення людства і саме мета виявляється найбільш беззахисною, коли втрачає сенс функціонування соціум та ті цінності, які таке функціонування зумовлюють, супроводжують і мотивують.

Цінність можна визначити як цільову бажану подію. Якщо суб'єкт цінує об'єкт, то це означає, що суб'єкт діє таким чином, щоб досягти рівня об'єкта або, принаймні, уніфікуватися з ним [7, с. 656].

Специфіка розгляду поняття цінність полягає в тому, що цінності виражають відношення суб'єкта, яке відображає значущість об'єкта в оцінці (від негативної до позитивної) і залежність властивостей об'єкта від особливостей суб'єкта. Спираючись на визначення Н. Смелзера, під цінностями слід розуміти значущі, загальноприйняті, такі, що поділяються суспільством (соціальною групою), переконання щодо цілей, до яких люди прагнуть і щодо основних засобів їх досягнення.

Фактично особистість завжди займає позицію оцінки по відношенню до всіх компонентів навколишнього середовища і соціальної дійсності. Цінності слугують своєрідним першопоштовхом, необхідною умовою для взаємодії суб'єкта з об'єктом з точки зору критеріїв корисності та бажаності.

Як слушно зазначав О. Лоський, «все життя приводиться в дію виключно за рахунок любові до певних цінностей» [4, с. 182]. Цінності – це те, заради чого щось відбувається, робиться, перетворюється. Відношення в об'єкті та між об'єктами в даному випадку мають значення лише в тій мірі, в якій вони можуть бути істотними для такої динаміки. Цінності є узагальненими уявленнями, що виконують функцію ідеалів, стереотипів суспільної та індивідуальної свідомості. Вони функціонують як ідеальні критерії оцінки і орієнтації особистості й суспільства. Цінності формуються як ідеали – тобто моделі належного, котрі

здають спектр інваріантних граничних параметрів бажаних перетворень дійсності.

Цінності репрезентують внутрішній світ особистості. Вони є виразником стабільного, усталеного, фундаментального. Формуючись у сфері індивідуального досвіду суб'єкта, особистісні цінності відзеркалюють не стільки динамічні аспекти індивідуального досвіду, скільки інваріантні аспекти соціального і загальнолюдського досвіду, що привласнюються індивідом.

Що ж стосується ціннісних орієнтацій особистості, то вони забезпечують стрижень, загальну лінію, своєрідну вісь, яка врівноважує вчинки, діяльність, спрямованість, пріоритети тощо. Розвиток ціннісних орієнтацій відбувається на основі ціннісного характеру мислення, присвоєння цінностей, їхньої гармонізації з потребами, що визначають спрямованість свідомості й самосвідомості і є ціннісним вектором розвитку особистості.

Якщо зміст цінностей зумовлений культурними досягненнями суспільства, то світ цінностей – це перш за все світ культури в широкому сенсі слова, сфера духовної діяльності людини, її етичної свідомості, тих оцінок, в яких виражається міра духовного багатства особистості. Саме з огляду на цю обставину цінності не можна розглядати в якості простого продовження або відображення інтересів – вони володіють відносною самостійністю [6, с. 320].

Конфігурація цінностей визначає культурний тип спільноти. Рут Бенедикт у книзі «Моделі культури» наполягала на визнанні рівності всіх культур і взаємній толерантності наявних культурних зразків в якості єдиноможливої продуктивної наукової основи міжкультурної гармонії та інтерактивних обмінів. Ключова теза полягає у визнанні цінності існування різних видів культур. Ця обставина повинна відкривати можливість для їх гармонійного співіснування, а не ставати на заваді зазначеному процесу.

Фактично йдеться про плюралістичний світ культури, в якому кожна культура постає у вигляді єдиної цілісності зі своїми чітко вираженими зразками. Рут Бенедикт хоч і не визнає культуру людства цілісною чи хоча б потенційно цілісною, однак не вважає цю обставину ні теоретичною, ні праксеологічною проблемою чи перешкодою на шляху до гармонійного співжиття і взаємодоповнення.

Істотною теоретичною проблемою на сучасну пору залишається визначення об'єктивної цінності та об'єктивного значення культури: якщо у культурі відсутня загальна мета, то культура перетворюється в своєрідну гру, коли людський дух ніби грає сам із собою. В такому випадку виникає запитання: а чи є у такої гри якась спільна ідея та завдання? Якщо такої ідеї та завдання нема, то гра людського духу перетворюється на інфантильну фантазію, а загроза самознищення культури набуває реальних обрисів. Таким чином, проблема існування людини є не проблемою об'єктивного буття, а проблемою об'єктивної цінності.

Цінності не мають універсального, культурно–цивілізаційного й історичного значення: одна й та ж сама цінність в різних суспільствах може мати істотно відмінне смислове, а відтак і ціннісне навантаження. Класичну формулу тези культурного релятивізму сформулював В. Г. Самнер у «Народних звичаях». Він

висловив тезу, згідно з якою «цінність або шкода певних звичаїв цілком і повністю залежить від їх виправданості умовами життя та інтересами конкретного місця й часу» [9, с. 79].

Найбільш детально принцип культурного релятивізму був артикульований у культурній антропології М. Херсковіца, зокрема в його праці «Людина та її заняття» [8, с. 27]. Оскільки стандарти й цінності мають особливий характер в різних культурах, то Херсковіц зробив висновок щодо неможливості сформулювати універсальний культурний кодекс для людства в цілому.

Складним теоретичним аспектом продовжує залишатися порівняльний аналіз змістовно-критеріальних ознак різних культур і цивілізацій. Зрештою, більшість дослідників сходяться на думці, що взяті на озброєння Заходом цінності мають переваги перед цінностями Сходу з точки зору динамізму, гнучкості й продуктивності. Важлива перевага західної цивілізації полягає в тому, що за умов соціокультурних змін цінності оперативного коригуються.

Наприклад, в часи Лютера і Кальвіна головною цінністю вважалася економічність. Ця цінність була недоліком в часи феодального суспільства, але згодом стала перевагою, оскільки зазначена норма сприяла первинному накопиченню капіталу. Між іншим, Японії вдалося увірватися в постіндустріальне суспільство саме завдяки симбіозу і вмільї трансформації традиційних цінностей, а не за рахунок використання лише власних цінностей чи прийняття західних.

Цінності – це стійке переконання в тому, що певний тип поведінки чи дії має перевагу в існуючому типі культури (культурному континуумі). Цінності є елементом культури, який складає основу нормативного механізму регуляції соціальної поведінки. Ціннісні орієнтації утворюють найвищий рівень в ієрархії диспозиційних утворень, вказуючи на схильність до певного сприйняття умов життя та діяльності, а також поведінки.

В ситуаціях морального вибору цінності слугують критеріями прийняття соціальним суб'єктом важливих, визначальних рішень. Цінності можна співвіднести з цілісністю способу життя: будучи відображенням соціальних інтересів, вони виражають суб'єктивну позицію, світогляд і етичні принципи соціальних суб'єктів.

Реальною основою різноманітності ціннісного діапазону є індивідуальні особливості суб'єкта оцінки, специфіка його потреб та інтересів. Водночас оцінка відображає об'єктивну реальність. На цій основі повторювані оцінки формують норми і принципи соціокультурних утворень (груп і суспільства в цілому), які являють собою усталені оцінки у їх взаємодії на поведінку людини.

Феноменологія Е. Гуссерля пояснює, яким чином ідеальні, культурні символи у формі релігійних цінностей сприймаються та осмислюються в релігійній свідомості, у світі людської суб'єктивності. Гуссерль стверджував, що існує дещо, що наукою або не охоплюється, або залишається поза сферою її уваги. Ці особливі переживання виявляють себе у формі особливого типу рефлексії – феноменологічної редукції, яку індивід визначає як переакцентування кута зору: від предмета в цілому на переживання його значущих властивостей.

Така процедура виявляється можливою в результаті фундаментальної властивості свідомості – інтенційності, тобто спрямованості на певний орієнтир, пріоритет чи мету. Зазначена інтенційність цілком притаманна, наприклад, релігійному досвіду, коли в результаті спрямованості на спілкуванні з Богом релігійні цінності або все, що пов'язане з ідеєю Бога, переживаються як даність, самоочевидність, стають значущими, наповненими найвищою, особливого смислу для віруючого суб'єкта.

За висловом П. Копніна, «ціннісний підхід намагається як у самому об'єкті, так і в його віддзеркаленні в свідомості акцентувати увагу на людському відношенні, оцінювати все з точки зору закладених в об'єкті можливостей задовольняти потреби людей. Він бере не знання в чистому вигляді, а його втілення в матеріальній та духовній культурі, яке спроможне слугувати людині та її цілям» [3, с. 331].

З одного боку, ціннісний вимір не можна звести до інших вимірів – зокрема, до істиннісного; з іншого, хибні уявлення можуть мати для особистості надзвичайно велику значущість, в той час як істиннісні – низьку позитивну або навіть негативну значущість.

Як зазначав у своїй праці «Чому я не християнин» Б. Рассел, питання про цінності не має відношення до істини та хибі. У свою чергу істина також не є цінністю, оскільки вона не є «значенням для суб'єкта». Гносеологічна істина є «відношенням між», а не «відношення до». Натомість цінність є «реальним значенням об'єкта до суб'єкта», а ціннісна оцінка – виявом відношення суб'єктом до об'єкта.

За певних соціокультурних обставин істина може володіти цінністю – зокрема, в тому випадку, коли соціокультурний суб'єкт відчуває потребу в істинному знанні як такому або в деякій конкретній науковій істині. Хоча, в принципі, істина як така – і в гносеологічному, і в онтологічному аспектах – є аксіологічно нейтральною, оскільки теорема Піфагора, закон земного тяжіння або закономірність утворення додаткової вартості не мають ніякого відношення до суб'єктивності людини, цінність же є віддзеркаленням «суб'єктивованості об'єкта». Тому в реальному житті істину часто приносять в жертву тим чи іншим цінностям – релігійним, політичним, моральним, естетичним тощо.

Істина може бути носієм цінності, але на відміну від добра та краси вона не є самою цінністю. Істина може мати цінність, а може й не мати, оскільки сама вона позаціннісна, суто об'єктивна – звідси поняття це може мати одночасно гносеологічний та онтологічний смисли; однак надавати йому аксіологічного смислу – означає відкидати можливість вірного відображення нашої свідомістю об'єктивного буття.

Ціннісний підхід, як і теоретичне пізнання, не змінює реального буття явищ, не реконструює і не деформує їх об'єктивні параметри. Однак знання про дійсність, що є результатом ціннісного підходу, має специфічну відмінність від знання, що виробляється теоретико-пізнавальним підходом: якщо продуктом теоретико-пізнавального підходу є знання про дійсність нібито незалежно від потреб та інтересів соціального суб'єкта, то продукт ціннісного підходу – знання про дійсність з точки зору потреб та інтересів соціального суб'єкта.

З певною мірою умовності можна стверджувати, що в першому випадку втіленням знання про дійсність є науково-теоретичні істини, а в другому – істини світоглядні. Таке розмежування істин, безперечно, є не структурно-змістовним, а хіба що функціональним, адже науково-теоретичні істини, спрямовані в русло суспільної практики, можуть виконувати і виконують роль істин і практичних, і світоглядних.

Ціннісний підхід орієнтований не стільки на осягнення іманентних властивостей об'єкта, скільки на пізнання його практичної значущості для соціальної діяльності суб'єкта, для життєвих потреб та інтересів людей. Це підхід до явища не «в собі», а «для нас». Таким чином, реалізація ціннісного підходу до дійсності тісно пов'язана як з процесами формування і функціонування світогляду людей, так і з виявом їх практичної свідомості, котра генерується і функціонує у повсякденній практичній діяльності.

Ціннісний підхід не слід зводити виключно до суб'єктивності, оскільки він є перш за все породженням об'єктивного ціннісного відношення людей до навколишньої дійсності. В науці він покликаний значеннєво витлумачувати пізнані явища дійсності з точки зору потреб та інтересів соціального суб'єкта. В цьому сенсі теоретико-пізнавальний та ціннісний підходи до дійсності складають органічну єдність, на основі якої лише й можливе досягнення об'єктивно-істинного знання.

Пізнавальний та ціннісний підходи мають протилежну спрямованість і вже тому не можуть збігатися. У випадку істиннісного підходу рух спрямовується від дійсності до думки. В якості висхідної тут є дійсність, а завдання полягає в тому, щоб дати адекватне її змалювання. При ціннісному ж підході рух здійснюється від думки до дійсності, а висхідною є оцінка існуючого стану речей (йдеться про те, щоб перетворити його у відповідності з цією оцінкою або, принаймні, уявити в абстракції таке перетворення).

Одним з основних елементів ціннісного простору є ціннісно-орієнтовані групи, які посідають відповідні позиції як у соціальному, так і в ціннісному просторі. При цьому для членів ціннісно-орієнтованих груп ціннісний простір є первинним по відношенню до простору соціальної сфери, під якою слід розуміти інтегровану і відповідним чином упорядковану сукупність соціальних суб'єктів (елементів даної системи), котрі перебувають у процесі соціальної взаємодії і утворюють деяку цілісність, спроможну виокремлювати себе з навколишнього середовища, здійснювати заміну цих елементів, перебудовувати свою структуру – іншими словами, адаптуватися до зовнішніх умов під впливом суспільних змін [2, с. 306–307].

Е. Дюркгейм рекомендував інтерпретувати соціальні системи з погляду критеріального маркера моральних цінностей. Всі людські асоціації як соціальні утворення вибудовуються на деяких світоглядно-поведінкових зразках – уніфікованому сприйнятті, оцінках і стереотипах, що складають колективну свідомість. В результаті суспільство постає моральною реальністю, в умовах якої основу світоглядного нормативізму утворюють деякі неписані правила, спільні цінності. Зміна суспільства пов'язана насамперед зі зміною консенсусу щодо цінностей, порушеної рівноваги в цьому аспекті.

Аби відтворити рівновагу, треба змінити соціальну організацію суспільства.

Важливим теоретико-методологічним аспектом є розмежування моральних проблем та моральних дилем. Моральна проблема – це конфлікт між власним інтересом та моральним обов'язком, а моральна дилема з'являється тоді, коли кожна з альтернативних дій в тій чи іншій ситуації може бути морально обгрунтованою, виправданою. Існує два види моральних дилем. Згідно з першим – людина повинна вчинити дві дії, кожна з яких, попри істотну відмінність від іншої, є правильною. Згідно з другим – людина водночас повинна і не повинна робити один і той же вчинок.

Внутрішня логіка світоглядного генезису в наш час спонукає до руху від науки до етики – точніше, до етизації науки, до побудови надійного етичного підмурівку, завдяки якому споруди науки й інших соціальних інститутів матимуть надійний і ефективний соціальний статус, уникнуть проблем світоглядної короткозорості функціонального дегенератизму, не переоцінюватимуть своїх можливостей і соціально-історичних повноважень. Йдеться про інституційний обов'язок суспільства підтримувати приписи моралі на рівні законів і соціальних інститутів.

Висновки. Цінності не створюються в процесі свідомої рефлексії: не можна, зручно вмовившись на дивані, сказати собі: оскільки в мене з'явився вільний час і натхнення, то зараз я засобом рефлексії створю кілька ефективних цінностей. Така ситуація неможлива з огляду на її комізм і абсурдність. У реальних умовах рефлексія і свідомість може не створювати, а лише в тій чи іншій мірі відображати цінності, ціннісні ієрархії і субординації, динаміку ціннісного генезису і трансформації.

Еволюція змісту ціннісних регуляторів зумовлює зміни в їхній субординації, мотиваційній валентності та у функціях їхньої соціальної регуляції: зокрема, цінності можуть як посилювати, так і послаблювати соціальні зв'язки індивіда. Крім цього сукупність цінностей може внутрішньо організувати зміст свідомості суб'єкта, надаючи йому необхідної спрямованості.

Цінність є класичним інтерпретаційним конструктом, предметом інтерпретації, сутність якої полягає в тому, **що** саме людина вважає цінним, **які** цінності оцінюються нею з позицій того чи іншого ідеалу. Найголовніше в оцінці цінностей – це сам процес інтерпретації. В перекладі з латинської інтерпретація означає посередництво. Йдеться про встановлення відповідності між індивідом та об'єктом, на який спрямоване розуміння. Наприклад, добро – очевидна позитивна цінність. Але чи можна виміряти добро? Можна, однак, як і у випадку з естетичними цінностями, не за допомогою якогось приладу – його повинна замінити інтерпретаційна діяльність.

Список використаних джерел

1. Гэлбрейт Дж. К. Справедливое общество. Гуманистический взгляд. Часть вторая. Проблема личности в постиндустриальном обществе // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
2. Кірюхін Д. І. Передумови формування теорій справедливості в філософії Нового часу // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Васькевич. – К.: ВІР УАН, 2010. – Вип.35. – С.305–312.
3. Копнин П. В. Гносеологические и логические основы науки. – М.: «Мысль», 1974. – 568 с.

4. Лосский Н. О. Условия абсолютного добра: Основы этики; Характер русского народа. – М.: Политиздат, 1991. – 368 с.

5. Слотердайк П. Критика цинического разума. Пер. с нем. – Екатеринбург: Изд-во Урал. Ун-та, 2001. – 548 с.

6. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей // Шелер М. Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994. – С.305–328.

7. Forkosch M. D. Justice // The Dictionary of the History of Ideas: Studies of Selected Pivotal Ideas. Ed. by Ph. P. Wiener. – New-York: Charles Scribner's Sons, 1974. – Vol.2. – P.653–659.

8. Herscovits M. Man and his Works: The Science of Cultural Anthropology. – N-Y.: Alfred A. Knopf, 1948. – 318 p.

9. Sumner W. G. Folkways. – Boston: Ginn & Co., 1940. – 272 p.

References

1. Gjelbrejt Dzh. K. Spravedlivoe obshchestvo. Gumanisticheskij vzgljad. Chast' vtoraja. Problema lichnosti v postindustrial'nom obshchestve // Novaja postindustrial'naja volna na Zapade. Antologija / Pod red. V. L. Inozemceva. – M.: Asademia, 1999. – 640 s.

2. Kiryukhin D. I. Peredumovy formuvannya teorii spravedlivosti v filosofiyi Novoho chasu // Hileya: naukovyy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats' / Hol. red. V. M. Vashkevych. – K.: VIR UAN, 2010. – Vyp.35. – S.305–312.

3. Kopnin P. V. Gnoseologicheskie i logicheskie osnovy nauki. – M.: «Mysl'», 1974. – 568 s.

4. Losskij N. O. Uslovija absoljutnogo dobra: Osnovy jetiki; Harakter russkogo naroda. – M.: Politizdat, 1991. – 368 s.

5. Sloterdajk P. Kritika cinicheskogo razuma. Per. s nem. – Ekaterinburg: Izd-vo Ural. Un-ta, 2001. – 548 s.

6. Sheler M. Formalizm v jetike i material'naja jetika cennostej // Sheler M. Izbrannye proizvedenija. – M.: Gnozis, 1994. – S.305–328.

7. Forkosch M. D. Justice // The Dictionary of the History of Ideas: Studies of Selected Pivotal Ideas. Ed. by Ph. P. Wiener. – New-York: Charles Scribner's Sons, 1974. – Vol.2. – P.653–659.

8. Herscovits M. Man and his Works: The Science of Cultural Anthropology. – N-Y.: Alfred A. Knopf, 1948. – 318 p.

9. Sumner W. G. Folkways. – Boston: Ginn & Co., 1940. – 272 p.

Levkulych V. V., PhD, Associate Professor, Head of Department of Philosophy Uzhgorod National University (Ukraine, Uzhgorod), lepan@ukr.net

Justice as social and cultural value

The respectable status of justice, which is actually recognized in each society, expresses its social and cultural value and importance. Generally, it is a unique phenomenon; contrary to that fact that various social and cultural areas have specific substantial, hierarchic and stylistic differences of the world view based on the principles of justice.

In the consciousness of the subject the values create an active system inside of which they are creating a specific hierarchy by uniting in groups. The system of values regulates the human behaviour. The values are naturally included in the worldview structure of an individual and play a major role in ensuring conformity of individual experience and universals of cultural experience which are common to all mankind.

The intersubjective nature of values is determined with subject-subjective relations which serve as basis for forming values. According to these values the knower correlates his/her world views. The specifics of perception and the main factors of the evolution of values constitute in correlating the valuable priorities by the subject with the intersubjective existence of values.

Keywords: justice, social and cultural value, conceptual approach, cause and effect relations, the principle of development, regulatory function.

* * *

УДК 141.7:930

Литвиненко Т.,
аспірантка, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), lepan@ukr.net

ДИТИНА ЯК НОМО LUDENS І СУБ'ЄКТ ЖИТТЄВРЕННЯ

З'ясовано поняття життєтворення. Відслідковано місце гри у процесі життєтворення дитини. Обґрунтовано необхідність переходу від виховання до самовиховання, як показника становлення суб'єктності дитини на початку її життєтворчості.

Визначена роль вихователя у процесі становлення особистості. Суб'єктність розглядається як складна характеристика людини, що виражається

самостійністю, активністю, здібностями до самоаналізу та саморегуляції, умінням перетворювати себе і дійсність.

Здійснений аналіз концепції гри та твердження, що дитина є Номо Ludens. Стверджуємо, що гра є генетично-первісним засобом, завдяки якому дитина формує ставлення до себе, уявлення про навколишній світ і оточуючий життєвий простір. Дитина у грі проявляє свою активність у створенні власної картини світу.

Вважаємо, що найважливішою умовою конструктивної суб'єкт – суб'єктної взаємодії є ступінь розвиненості суб'єктності дитини. Ставлення до дитини як до суб'єкта, носія індивідуальної й особистісної активності, створення умов для її саморозвитку і життєтворення є головною ознакою гуманного, особистісно орієнтованого виховання.

Ключові слова: дитина, життєтворчість, виховання, гра, суб'єктність дитини, філософія освіти.

Сучасний стан української освіти вимагає глибокого переосмислення і прогресивної трансформації цілісного виховного процесу та впровадження дієвих педагогічних концепцій.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в освітньо-виховному просторі України, на перший план висувають проблему дитини як реального суб'єкта історичного процесу і власної життєтворчості. В умовах глобалізації суспільства основним виміром, сутністю дієвих перетворень є розвиток особистості, створення умов для виявлення і розкриття всіх її потенціалів [7]. Тому проблема життєтворчості дитини набуває особливої актуальності.

Проблема суб'єктності є предметом міждисциплінарних пошуків вітчизняних і зарубіжних учених та досліджувалася як предмет філософського осмислення у працях М. Бахтіна, М. Бердяєва, В. Вернадського, В. Зеньковського, М. Кагана, А. Камю, Ж. Сартра, В. Соловйова, П. Флоренського, Е. Фромма [7]. До цієї теми звертались також такі відомі українські дослідники, як В. Андрущенко, І. Бичко, І. Бех, П. Гайденко, В. Кремень, Л. Макешина, С. Максименко, В. Пазенок, М. Попович, І. Предборська, Т. Розова, В. Шинкарук, В. Ярошевець, та багато інших [5].

Вагоме місце проблема гри займає у творчості Платона у зв'язку з ідеєю прекрасного та блага. Аристотель розвиває деміургічний аспект гри. І. Кант започатковує нову лудологічну традицію, де ігрове постає як корелят суб'єктивності. Ф. Шілер наголошує на існуванні прекрасного у формі гри. За С. К'єркегором, гра є виразом творчої та вільної діяльності, визначально притаманної людині. Й.–В. Гьоте розглядає гру як життєву енергію сутності людини, Й. Хейзінга – як найвищий прояв людських форм діяльності. З–поміж філософів–постмодерністів у контексті цього дослідження виокремимо доробки Ж. Батая, Ж. Дерріда, У. Еко, Ю. Кристевої, Ж.–Ф. Ліотара, М. Фуко. Український дослідник Я. Білик вивчає ігровий феномен у культурі, М. Бойченко аналізує гру як проблему соціальної філософії, проте проблема гри в життєвиренні дитини є малодослідженою і вимагає подальших наукових розвідок [4].

Метою статті є обґрунтувати необхідність переходу від виховання до самовиховання, як показника становлення суб'єктності дитини на початку її життєтворчості та місце гри у цьому процесі.

Слід відмітити, що в період перманентних змін одним із завдань філософії освіти є сприяння розвитку здатності дитини оволодіти мистецтвом життя. Це окреслює нову місію освіти та виховання, задає нові ціннісно–сміслові горизонти, напрями практичної їх реалізації. Перед освітніми закладами ставить завдання